

SOTSIOMADANIY TIZIMDAGI TRANSFORMATSION JARAYONLAR

Ibragimov Jasurbek Ilxomjon o'g'li

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
Psixologiya va sotsiologiya kafedrasida o'qituvchisi jasuribragimov1992@gmail.com*

Annotatsiya: Transformatsiya jarayonlari, ijtimoiy va madaniy tizimlar o'rtasida muhim o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Ushbu jarayonlarning asosiy xususiyatlari, innovatsiyalar, texnologik rivojlanish va ijtimoiy tuzilmalar o'zgartirishidir. Ushbu maqolada bu jarayonlar va ularning jamiyatga ta'siri, ahamiyati, sotsiomadaniy o'zgarishlarning sabab va natijalari bilan birga, an'anaviy qadriyatlar va madaniy merosning yo'qolishi kabi global o'lchamlari haqida so'z yuritiladi. Bugungi kunda qishloq xo'jaligi va sanoat sohalaridagi transformatsiyalar, iqtisodiy o'sishga olib kelsada, ijtimoiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Shuning uchun, transformatsiya jarayonlarini chuqur tahlil qilish va ularning ijtimoiy-madaniy ta'sirini hisobga olish zarur.

Kalit so'zlar: transformatsiya, jamiyat, globallashtirish, sotsiomadaniyat, mahalliy o'lcham, din, sotsial stratifikatsiya, ijtimoiy muammo, ijtimoiy norma.

TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE SOCIOCULTURAL SYSTEM

Annotation: Transformation processes bring about significant changes between social and cultural systems. The main characteristics of these processes lie in innovations, technological development, and the modification of social structures. This article discusses these processes and their impact on society, their importance, the causes and consequences of socio-cultural changes, as well as global dimensions such as the loss of traditional values and cultural heritage. Today, transformations in agriculture and industry, while leading to economic growth, also generate social problems. Therefore, it is essential to analyze transformation processes in depth and take into account their socio-cultural impact.

Key words: transformation, society, globalization, socio-culture, local dimension, religion, social stratification, social problem, social norm.

ТРАНСФОРМАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СИСТЕМЕ

Аннотация: Процессы трансформации влекут за собой значительные изменения между социальными и культурными системами. Основные характеристики этих процессов заключаются в инновациях, технологическом развитии и изменении социальных структур. В данной статье рассматриваются эти процессы и их влияние на общество, их значение, причины и последствия социокультурных изменений, а также глобальные аспекты, такие

как утрата традиционных ценностей и культурного наследия. В настоящее время трансформации в сельском хозяйстве и промышленности, приводя к экономическому росту, одновременно порождают и социальные проблемы. Поэтому важно глубоко анализировать процессы трансформации и учитывать их социокультурное воздействие.

Ключевые слова: трансформация, общество, глобализация, социокультура, локальное измерение, религия, социальная стратификация, социальная проблема, социальная норма.

KIRISH

Transformatsiya (lot. Transformatio) — qayta o'zgarish, qayta hosil bo'lish degan ma'nolarni anglatadi. Sotsiologik tizimdagi transformatsiya — bu jamiyat yoki uning tarkibiy qismlarining vaqt o'tishi bilan o'zgarishi, rivojlanishi yoki yangi shakllarga o'tishi jarayonidir. Ushbu jarayon ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy omillar ta'sirida yuzaga keladi. Sotsiologik transformatsiya jamiyatning strukturasiidagi, qadriyatlar tizimidagi, institutlar va guruhlar orasidagi aloqalardagi o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Sotsial madaniy tizimdagi transformatsiya - bu jamiyatning madaniy, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy tuzilmalari o'zgarishi jarayonini anglatadi. Bunday transformatsiya jamiyatdagi qadriyatlar, urf-odatlar, me'yorlar, tizimlar va tashkilotlarda yuz beradigan keng qamrovli o'zgarishlarni o'z ichiga oladi.

Sotsiologik tizimdagi transformatsion jarayonlar - bu jamiyat va uning strukturalaridagi o'zgarishlarni va bu o'zgarishlarning sabab va natijalarini o'rganadigan sotsiologik tadqiqot sohasidir. Ushbu jarayonlar, asosan, jamiyatning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy tuzilmasidagi o'zgarishlarni anglatadi. Transformatsion jarayonlar, jamiyatlar orasida tarixi, madaniyati va qadriyatlari farq qilishi bilan birga, o'zaro ta'sirlar va o'zgarishlarga olib keladi.

Jamiyatdagi transformatsiya jarayonlari asosan ijtimoiy normaning, institutlarning va ijtimoiy qatlamlarning evolyutsiyasiga olib keladi. Bu jarayonlar, jamiyatni yangi sharoitlarga moslashtirish, jamiyatning qiyinchiliklarga javob berish usullarini o'zgartirish, yangiliklarni qabul qilish va eski tuzilmalarni o'zgartirish orqali amalga oshadi.

Sotsiologik transformatsiya ko'pincha ijtimoiy inqiloblar, texnologik yangiliklar, madaniy inqiloblar yoki iqtisodiy o'zgarishlar kabi o'zgarishlar bilan bog'liqdir⁶. Ushbu jarayonlarni tahlil qilish, ijtimoiy tizimning mustahkamligini, uning tarkibiy qismlarining o'zaro ta'sirini va o'zgarishlarning jamiyatga qanday ta'sir qilishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Shunday qilib, sotsiologik tizimdagi transformatsion jarayonlar, jamiyatlarning davomiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi va sotsiologiya sohasida o'zgarishlarning qanday amalga oshishini va bu

⁶ Madaniyat sotsiologiyasi: o'quv qo'llanma / M. Bekmurodov, N. Yusupova; mas'ul muharrir.: M. Quronov; taqrizchilar: N. Aliqoriyev [va boshq]; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta-maktab ta'lim vazirligi. Toshkent: Yangi nashr, 2010. 144-bet.

o'zgarishlarning natijalarini aniqlashga qaratilgan keng qamrovli ilmiy tadqiqotlarni talab qiladi.

Sotsiomadaniy tizimdagi transformatsion jarayonlarning asosiy maqsadi jamiyatdagi madaniy, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlarni tahlil qilish va ularning jamiyatdagi aloqalar, qadriyatlar, normativ tizimlar va institutlar bilan qanday bog'liqligini aniqlashdan iborat. Buning orqali, jamiyatdagi transformatsion jarayonlarning sabablarini, ularning ijtimoiy tizimga ta'sirini va natijalarini tushunish, shuningdek, yangi shakllarning va ijtimoiy strukturalarning shakllanishini o'rganish maqsad qilinadi.

Metod va materiallar. Maqola mavzusi Arastuning "Siyosat", Farobiyning "Fozil odamlar shahri" asarlarini tahlil qilish va taqqoslash, O.Kontning "Pozitivizm" nazariyasini sotsiomadaniy tizimga xos xususiyatlarini ko'rib chiqish orqali yoritib berildi. Bundan tashqari mavzuga doir bir qator maqolalar va ilmiy manbalarni o'rganib chiqish, tahlil qilish, solishtirish metodlari bilan ishlandi.

Adabiyotlar tahlili. "Siyosat" (yunoncha: Πολιτικά, Politiká) – qadimgi yunon faylasufi Arastu (Aristotel) tomonidan yozilgan siyosatshunoslikka oid asar bo'lib, unda davlat boshqaruvi, adolat, erkinlik, fuqarolar huquqlari, davlat tizimi va boshqaruv shakllari haqida fikrlar bayon etilgan. Asar Arastuning eng muhim asarlaridan biri bo'lib, o'zida insoniyatning siyosiy hayoti va jamiyatni boshqarish tamoyillari haqida chuqur tahlillarni o'z ichiga oladi. Arastu siyosatning asosiy maqsadi – yaxshi davlatning qanday bo'lishini va insonlar uchun eng yaxshi siyosiy tizimni taqdim etishdir. Asar ikki asosiy qismga bo'linadi:

1. Siyosiy tuzumlar haqida: Arastu turli davlat shakllarini tahlil qiladi, masalan, monarxiya, aristokratiya, demokratiya va boshqalar. Har bir tuzumning ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rsatib, davlat boshqaruvining qanday bo'lishi kerakligi haqida o'z fikrlarini bildiradi.

2. Inson va fuqarolikning roli: Arastu odamlarning tabiati va ularning jamiyatdagi o'rni haqida ham fikrlar bildiradi. U fuqarolarning bilimga ega bo'lishi, adolatli bo'lishi va davlat ishlariga faol qatnashishlari kerakligini ta'kidlaydi.

Asarda Arastu, davlatni boshqarishda hukmdorlarning axloqi va ma'naviy savodxonligining muhimligini, shuningdek, fuqarolar orasida hamkorlik va adolatni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. "Arastu siyosat" asari yunon falsafasi, ayniqsa siyosatshunoslik va axloqshunoslik sohasida katta ta'sir ko'rsatgan asar hisoblanadi. Bu asar, ayniqsa, qadimgi yunon siyosiy hayoti va boshqaruv tizimlarini o'rganishga qiziqadiganlar uchun muhim manbadir.

"Fozil odamlar shahri" (yoki "Fozil odamlar shahri haqida") – bu o'rta asrlarning mashhur arab faylasufi va mutafakkiri Abu Nasr al-Farobiy (al-Farabi) tomonidan yozilgan asar. Farobiy o'z asarida ideal jamiyatni va uning tuzilishini tasvirlaydi, bunda fozil (yaxshi) odamlar uchun to'g'ri boshqaruv tizimi va jamiyatning axloqiy asoslarini taqdim etadi. Asar "Fozil odamlar shahri" (Shahr al-Fazil) nomi bilan tanilgan bo'lib, unda Farobiy ideal jamiyat va uning asosiy tamoyillari haqida gapiradi. U ideal

jamiyatni qurishda asosiy e'tiborni odamlarning axloqiy va intellektual rivojlanishiga qaratadi. Farobiyning "Fozil odamlar shahri" asari ikki asosiy mavzuni o'z ichiga oladi:

1. Ideal jamiyat tuzilishi: Farobiy, ideal jamiyatda hukmdor va fuqaro o'rtasidagi munosabatlarni, davlat boshqaruvi va adolatni tahlil qiladi. Unga ko'ra, bunday jamiyatda hukmdorlar va rahbarlar bilimdon, axloqli, ma'naviy jihatdan mukammal bo'lishi kerak. Bunday davlatda har bir inson o'z o'rnini topib, jamiyatga foyda keltiradi.

2. Axloq va ilm: Farobiy, odamlarning axloqiy kamolotiga katta e'tibor beradi. Uning fikricha, eng yuqori baxt – bu axloqiy va intellektual rivojlanishdir. U "fozil odam"ni ilmi va ma'naviy jihatdan yuqori darajada bo'lgan, o'z jamiyatiga foyda keltiradigan inson sifatida tasvirlaydi.

Farobiy, "Fozil odamlar shahri" asarida, jamiyatning ideal shaklini yaratishda ilm-fan, axloq, adolat va boshqaruvning ahamiyatini yuksak baholaydi. Bu asar, uning siyosatshunoslik, falsafa va axloqshunoslik sohalaridagi ta'sirini ko'rsatadi va o'rta asr islom falsafasining muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Farobiy o'z asarida, Platonning "Fazo" (Polis) kontseptsiyasidan ta'sirlanib, jamiyatni tashkil etish va uning axloqiy asoslarini shakllantirishni o'rgatadi. Uning g'oyalari nafaqat Islom falsafasi, balki butun jahon falsafasiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Klassik olimlardan esa Ogyust Kontning Pozitivizm (Positivizm) asarida transformatsion jarayonlar haqida ba'zi muhim nuqtalar mavjud. Kont pozitivizmni ijtimoiy va ilmiy rivojlanishni tasvirlashda keng qo'llagan. Uning fikriga ko'ra, insoniyat o'z taraqqiyotini uchta bosqichdan o'tib amalga oshiradi:

1. Teologik bosqich: Bu bosqichda insoniyat tabiiy hodisalarni diniy va xudoviy tushunchalar yordamida tushunadi. Aksiya va reaksiyalar Xudoning irodasiga bog'liq deb qaraladi.

2. Metafizik bosqich: Bu bosqichda insoniyat tabiiy hodisalarni abstrakt tushunchalar orqali tushunishga harakat qiladi. Odatda, mavjudlik va mavjudotlarning asosiy sabablari haqida gipotezalar tuziladi, lekin ularning ilmiy asoslari yo'q.

3. Pozitiv bosqich: Bu oxirgi bosqichda insoniyat ilm-fan va tajribaviy metodlarga asoslanib, obyektiv bilimlarni olishga o'rganadi. Kont ijtimoiy va ilmiy bilimlarni faqat faktlar va tajriba asosida rivojlantirishni maqsad qilgan.

Kontning transformatsion jarayonlar haqidagi tasavvurlari shu asosda shakllangan. Uning nazariyasiga ko'ra, jamiyat va ilm-fan rivoji aniq bosqichlar orqali amalga oshadi, va har bir bosqichning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Kont, shuningdek, jamiyatning har bir bosqichida bilimning turlicha yondashuvlar orqali shakllanishini ta'kidlagan. Kontning asosiy g'oyalaridan biri shuki, jamiyatning barcha sohalarida ilmiy va metodologik yondashuvlarni kengaytirish va rivojlantirish jamiyatni yanada taraqqiy ettiradi.⁷

Sotsial-madaniy tizimi — bu jamiyatning turli aspektlarini (ijtimoiy, madaniy, iqtisodiy, siyosiy) o'z ichiga olgan va ularni o'zaro bog'lab turadigan kompleks

⁷ Comte, A. A general view of positivism. – London: Trübner & Co., 1865. – 528 p.

tizimdir⁸. Bunday tizimning o'ziga xos xususiyatlari va ta'siri quyidagi jihatlarda ko'rinadi:

1. Ijtimoiy tizimning tuzilishi:

Sotsial-madaniy tizimning asosiy tarkibiy qismlari — bu jamiyatdagi ijtimoiy guruhlar, sinflar, tabaqalar, institutlar va ijtimoiy tashkilotlardir. Har bir ijtimoiy guruh, o'zining maqsadlari, qadriyatlari va manfaatlariga ega bo'lib, jamiyatda o'z o'rnini topadi. Bu guruhlar bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'lib, jamiyatdagi umumiy manfaatlarga xizmat qiladi. Misol uchun, oilaviy, talim, ish joyidagi guruhlar jamiyatning muhim qismi hisoblanadi.

2. Madaniyat va qadriyatlar:

Sotsial-madaniy tizimning muhim jihati madaniyat va qadriyatlarni o'z ichiga oladi. Madaniyat, birinchidan, jamiyatning ma'naviy merosi, urf-odatlar, til va san'ati, shuningdek, ularning hayot tarzini belgilovchi amaliyotlar yig'indisidir. Madaniy qadriyatlar jamiyatda nima muhim va qaysi xulq-atvorlar ma'qul ekanini aniqlaydi. Bu qadriyatlar jamiyatning turli qatlamlarida turlicha bo'lishi mumkin, ammo umumiy ijtimoiy kelishuvni ta'minlashga xizmat qiladi.

3. Ijtimoiy normallar va qonunlar:

Sotsial-madaniy tizimda ijtimoiy normallar va qonunlar muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy normallar — bu jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor qoidalari, ularning buzilishi esa ijtimoiy jazolarga olib kelishi mumkin. Qonunlar esa rasmiy ijtimoiy tartibni belgilab beradi va ijtimoiy muammolarni hal qilishda yordam beradi. Jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy jarayonlar qonunlar orqali tartibga solinadi⁹.

4. Madaniy o'zgarish va innovatsiyalar:

Madaniy tizim doimiy ravishda o'zgarib boradi. Sotsial-madaniy tizimlar innovatsiyalar va yangi g'oyalarni qabul qilishga tayyor bo'lishi kerak. Madaniyatda sodir bo'ladigan o'zgarishlar, texnologiyalar va yangi fikrlar jamiyatning hayotiga va taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon madaniy integratsiya, yangi qadriyatlarni qabul qilish va globalizatsiya kabi jarayonlar orqali yuz beradi.

5. Ijtimoiy integratsiya va barqarorlik:

Sotsial-madaniy tizimning muhim jihatidan biri — ijtimoiy integratsiya va jamiyatda barqarorlikni ta'minlashdir. Bu tizim ijtimoiy guruhlar va individlar o'rtasidagi aloqalar orqali jamiyatda muvozanat va birlikni saqlaydi. Bunday tizim o'zaro yordam, hamkorlik va o'zaro hurmat asosida qurilgan bo'lib, ijtimoiy qirqishlar va ajralishlarga yo'l qo'ymaslikka intiladi.

6. Jamiyatda o'zgarishlarga ta'sir:

Sotsial-madaniy tizim, o'z navbatida, jamiyatda sodir bo'ladigan ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy o'zgarishlarga ta'sir qiladi. Masalan, iqtisodiy o'zgarishlar, yangi texnologiyalar yoki siyosiy tizimdagi yangilanishlar, madaniy qadriyatlarining

⁸ Jijanmuratova G. Sh. Sotsiologiya tarixi /darslik/. Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2020, 466 b.

⁹ U.V.G'afurov, F.M.Bekqulbekov, Q.Q.Mambetjanov. Iqtisodiy tizimlar transformatsiyalashuv jarayonlari nazariyasi. T.: «Fan va texnologiya», 2013, 184 bet.

o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Bular jamiyatning turmush tarzini, urf-odatlarini, dunyoqarashini va turli guruhlarining o'zaro munosabatlarini shakllantiradi.

7. O'zaro aloqalar va globalizatsiya:

Hozirgi kunda sotsial-madaniy tizimlar globalizatsiya jarayonlari bilan yanada ko'proq bog'lanmoqda. Bu jarayonning ta'siri global ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga olib keladi. Turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida aloqalar ko'payib, madaniy almashinuv sodir bo'lmoqda. Jamiyatlar o'rtasidagi madaniy o'zgarishlar, yangi qadriyatlar va urf-odatlarining qabul qilinishi global ijtimoiy tizimda o'zgarishlarni yuzaga keltiradi.

8. Ijtimoiy muammolar va ularni hal qilish:

Sotsial-madaniy tizimlar ijtimoiy muammolarni hal qilishda ham muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy adolatsizlik, tengsizlik, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimidagi muammolarni hal qilishda madaniy tizimlar jamiyatni birlashtirish va yechim topishda yordam beradi. Jamiyatdagi o'zgarishlar, yuksalishlar va pasayishlar ko'pincha sotsial-madaniy tizimlar orqali amalga oshiriladi.

Sotsial-madaniy tizim — bu jamiyatning hayotini tashkil etuvchi va uni boshqaruvchi asosiy tizimdir. U ijtimoiy normalar, madaniy qadriyatlar, o'zaro munosabatlar va jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlarga qarab o'zgaradi. Ushbu tizimning ahamiyati jamiyatning barqarorligi, integratsiyasi, rivojlanishi va madaniy merosini saqlashda katta ahamiyatga ega.¹⁰

Iqtisodiy tizimlar transformatsiyalashuvi jarayonlari nazariyasini o'rganish mazkur bosqichni boshidan kechirayotgan ko'plab mamlakatlardagi ijtimoiy-iqtisodiy ziddiyat va muammolarni anglash, ularni o'z vaqtida va to'g'ri hal etish, ro'y berayotgan hodisa va jarayonlarning mohiyatini to'g'ri tushunish asosida nazariy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Kishilik jamiyati taraqqiyotining amal qilishi va rivojlanishini belgilovchi asosiy omillar, jamiyat taraqqiyoti bosqichlarini belgilash konsepsiyasi va mezonlarini ko'rib chiqish mazkur fanning predmeti va vazifalari, bilish usullarini to'laroq anglashga yordam beradi.¹¹

Transformatsiya jarayonlari — bu jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy tizimlarida amalga oshirilayotgan jiddiy o'zgarishlar va rivojlanishlarni ifodalaydi. Bunday jarayonlar jamiyatning turli sohalarida keng miqyosda o'zgarishlarni keltirib chiqaradi va uning kelajagini shakllantiradi¹².

Xulosa. Xulosa qilib shuni aytganda Sotsiomadaniy tizimdagi transformatsion jarayonlar jamiyatning barcha sohalarida ijobiy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Bu jarayonlar muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun barcha qatlamlar (hukumat, fuqarolar, biznes va jamoat tashkilotlari) birgalikda ishlashi zarur. Madaniy, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy islohotlar orqali jamiyatda tenglik, adolat va barqaror rivojlanish ta'minlanadi.

¹⁰ K.Kalanov. Madaniyat sotsiologiyasi/darslik / Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2020, 194 bet.

¹¹ U.V.G'afurov, F.M.Bekqulbekov, Q.Q.Mambetjanov. Iqtisodiy tizimlar transformatsiyalashuv jarayonlari nazariyasi. -T.: «Fan va texnologiya», 2013, 184 bet.

¹² Spencer, H. Social statics: Or, The conditions essential to human happiness specified, and the first of them developed. – London: John Chapman, 1851. – 476 p.

Sotsial-madaniy tizim — bu jamiyatning hayotini tashkil etuvchi va uni boshqaruvchi asosiy tizimdir.

U ijtimoiy normalar, madaniy qadriyatlar, o'zaro munosabatlar va jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlarga qarab o'zgaradi. Ushbu tizimning ahamiyati jamiyatning barqarorligi, integratsiyasi, rivojlanishi va madaniy merosini saqlashda katta ahamiyatga ega.

Transformatsiya jarayonlari jamiyatning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, ammo ularning ta'siri ijobiy va salbiy tomonlarga ega bo'lishi mumkin.

Shu sababli, bunday jarayonlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun keng miqyosdagi rejalashtirish, jamoatchilik ishtiroki va barqaror siyosatni talab etadi. Sotsiomadaniy tizimdagi o'zgarishlar jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash va yangi madaniy, ijtimoiy normativlarni yaratishga imkon beradi.

Shu bilan birga, bu jarayonlar jamiyatdagi turli guruhlar o'rtasidagi tenglik, hurmat va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bunday transformatsiyalar muvaffaqiyatli amalga oshirilganda, ular jamiyatning umumiy farovonligini oshiradi va global o'zgarishlarga moslashishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Arastu (Aristotle). Политика / пер. с древнегреч. С. А. Жебелева. – Москва: АСТ, 2016. – 432 б.
2. Farobiy, A. N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2004. – 160 b.
3. Bekmurodov, M.; Yusupova, N. Madaniyat sotsiologiyasi: o'quv qo'llanma / mas'ul muharrir: M. Qur'onov; taqrizchilar: N. Aliqoriyev va boshq. – Toshkent: Yangi nashr, 2010. – 144 b.
4. G'afurov, U. V.; Bekqulbekov, F. M.; Mambetjanov, Q. Q. Iqtisodiy tizimlar transformatsiyalashuv jarayonlari nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. – 184 b.
5. Jiyanmuratova, G. Sh. Sotsiologiya tarixi: darslik. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b.
6. Kalanov, K. Madaniyat sotsiologiyasi: darslik. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 194 b.
7. Comte, A. A general view of positivism. – London: Trübner & Co., 1865. – 528 p.
8. Comte, A. The positive philosophy of Auguste Comte / Trans. by H. Martineau. – New York: Calvin Blanchard, 1853. – 838 p.
9. Murtazaeva, R. H.; Bobojonova, D. B.; Inatov, M. N. Ilmiy ishlanmalar to'plami. – Toshkent: Toshkent davlat texnika universiteti, 2021.
10. Spencer, H. Social statics: Or, The conditions essential to human happiness specified, and the first of them developed. – London: John Chapman, 1851. – 476 p.